

MINTE, ANIMA SI LITERATURA.

Nr. 49.

MERCURIU, 8. DECEMBRE

1854.

INDICE CRONOLOGICU

de

Documente bisericesci de la a. 1688 —
1752. — (nu pre cunoscute).

Preambulu.

Candu staturile Transilvaniei adunate in dieta la Fagarasiu in a. 1688 9. Maiu sau lapadatu de subu ascultarea tureului, si sau suppusu subu protectiunea Imperatului Leopoldu I. si dela acesta in a. 1690 16. Opt. au dobenditu 1-a diploma Leopoldina, in urma caruia in dieta iarasi in Fagarasiu adunata in a. 1691 in Ianuarie au depusu juramentul suppunerei catra Augusta casa Austriaca; iara diferentele religionarie intre religiile recepte in contra punctului 1-lea d'in prememorata diploma data staturilor Tierii — carele assigna egalitatea libertatei si a drepturilor acelora — anca nu era liniscite:

Atunci romanii d'in tota Transilvania si partile ei impreunate intr'uniti la o lalta pe la a. 1692 au formatu intre sine o corporatiune deosebita, iara in celea bisericesci se ocarmuia prin Archi-Episcopulu seu din Alba-Julia Theophilu.

Deci ca elementulu r. catholicu, carele pana aci subu principii reformati in Transilvania si in partile de ea tiitoare au fostu preinadusitu, se pota apuca putere, religiosulu Imperatu Leopoldu I-lea anca in a. 1688 in benign'a sa resolutiune Archi-Episcopului Strigonului Leop. Card. a Kollonits si au descoperitu alu seu cugetu de a reasiedia catholicismulu intru a sa reche splendore preste celea lalte secte, iara in a. 1792. 23. Aug. in alta a sa benigna resolutiune au datu voie pa-

rochiloru de ritulu grece scu a se uni cu r. catholicii.

Acesta b. resolutiune in Ungaria au aflatu resunetu la Rutheni, carii sciindu a se folosi de densa anca in acela anu au trecutu la unire.

Inse in Transilvania in anulu acela si in urmatorii ani nefindu tiara anca pusa in rendu intre romani dorita unione nu sau pututu effectui; — ba la a. 1695 in Septembrie, candu in batalia cu turcii generalulu Vetterani la Lippova au fostu invinsu de turci, si au cadutu in batalie, iara turcii au cuprinsu Lugosiulu si Caransebesiulu, spaima mare au cuprinsu pe Transilvani, si fugia in tote laturile de frica tureloru, in catu nu le vinia indemana a consulta si despre celea religiose.

Inse subtiinduse fortunile celea mari ale incurtatureloru civile:

„Indice chronologicu“

La a. 1697 in Fevr. Aeppulu Theophilu tine synodu in Alba-Julia, in carele clerulu adunatu subserie unirea cu biserica rom. catholica, si acesta o inainteadia la aula in 21. Mar. a. aceluia.

La a. 1697. in Julie more Archi-Episcopulu Theophilu.

La a. 1697 23. August. Synodulu adunatu alége Archi-Episcopu pe Athanasie I.

La a. 1698 22. Ianuariu. Athanasie se hierotonosce Epp. in Bucuresci.

La a. 1698 — sau demandatu, ca monastirea metropoliei romaniloru din Alba-Julia se aiba sigillulu seu; asisderea si guvernului sau poruncitu in Junie art. 12, ca se se folosésca cu sigilla nou.

La a. 1698 7 Juliu. Aepulu Atanasie cu clerulu in synodu la Alba-Julia subscriu unirea.*)

La a. 1699 26. Sept. Gubernulu tr. compune 7 articuli opresivi asupra unitiloru.

La a. 1699 30. Sept. Protesteadia Aepulu cu synodulu asupra puncteloru acestora.

La a. 1699 29. Opt. Clerulu rom. catholicu adunatu in Csik-Somlyo respunde gubernului causele pentru carele nu pôte se dee mana de ajutoriu la unirea romaniloru.

La a. 1700. Se primescu tineri romani la invetiatura in Tirnavia.

La a. 1700. Archi-Eppulu Athanasie cumpara possessiunile Orda de-josu (Váradja) si Ciugudu in Cottulu Albei cu banii clerului si ai natiunei.

La a. 1700 in Sept. in Synodulu din Alba-Julia cu solennitate se subscrie uniunea.

La a. 1701 19. Martiu. Se emite diploma Leopoldinu in puterea careia episcopatul unitiloru de ritulu grecescu dupa repausarea episcopului Theophila vacante se conferedia lui Athanasie, si pre acesta ilu denumesce consiliariu, se appromitte ca de aci incolo collationalele pentru acestu Eppatu nime nu le va mai da si esspedia fara numa cancellaria aulica.

La a. 1701 19. Mart. Diploma Leopoldinu datu romaniloru si clerului loru la unire cu r. catholicii trecatoriu, ca popii romaniloru se se folosésca de scutiintele clerului rom. cath. si statului rom. catholicu se se adunere, de darea capului se fie liberi, trii individui se aléga de Eppu; se aiba trii scoli mari in Alba, Hatiegu, si Fagarasiu, ect.

La a. 1701. 8. Opt. din Castrulu Ebesdorff Leopoldu Aepulu Kollonits da putere a redica statulu catholicu si celu unitu, iara neunitii se aterne de la Eppi rom. catholicii.

La a. 1702. Paef Baranyai au tiparitu in Alba-Julia catechismulu romanescu cu slove in 8.

La a. 1702. Cererea Eppulu Athanasie data in scrisu P. Thyrsu priorului Jesuvitoru, ca se deede theologu Jesuvitu pe P. Neurantz, si respu

sulu P. Thyrsu: se afla intru Mss. Hevenesiane Tom. LLL. f. 306.

1703. Athanasie eppulu romaniloru in Transsilvania lasa — totu dreptulu — celu are densulu si ai seila 63,925 f.*) Aepulu Kolloniciu spre acela scopu, ca in Alba-Julia se se redice scóle latino-romanesci. Cessionalele se afla intre Mss. Hevenesiane Tom. LLL. f. 304. unde si attele de acestea tiitóre de la f. 294—304.

La a. 1703. Eppulu romaniloru cere ca se se dee in Alba-Julia o casa anumita afara de murii cetatii, ca acolo pe sama clerului seu se póta redica scóle; acesta rugatiune commissiunea camera-tica o au recomendatu aulei Nr. thes. 72 1703.

La a. 1703, 28. Aug. Aul'a au applacidatu casa acésta Nr. thes. 76. 1703.

La a. 1703—1704 si 1705 au exagitatu Transsilvania revolutiunea Rakocziana sub nume de curuti, cari de si in mai multe locuri au fostu batuti, totusi anca in a. 1705 erá ca la 30,000 asupra carora sau redicatu insurrectiunea nobililoru in mai multe parti ale tierii, ale carora povatuitoriu in Citulu Hunedorei au fostu Cieita Balas.

La a. 1705, 5. Maiu au repausatu Leopoldu I. Sub Imp. Josifu I. pana la mórtea lui întem-plata in a. 1711 17. Apr. Transilvania au fostu multa exagitata prin parinicii lui Rakotzi sub nume de Curuti si Lobontiani, acestia au prinsu si au ucisu mai cu sama pe cei Imperatesci, beserecile le au rapitu si au pustitu pe seracime anca in anii 1709 si 1710.

(Va urma).

I. MONACTIPLIE

Молдо-ромънии къ недпентъа се нъмекъ гречънри, сѣ гинъ нъи сѣ ерменекъ де гречъи.

1. Пентъа къ ачере монастири савъ едикате нъи дъзептаре де Домуи нъи Боепи Молдавиеи нентъа епископи нъи номопръа Молдо-ромъниа:

2. Пентъа къ се атъ дѣринъ сѣ еие чпне синеватри нъи савре ерменекъ къ дѣара лор.

3. Пентъа къ нъи китропи, дартъ алгъи къ спитъ азъ ерменекъ дикончилиа а сѣ да дин венитриле лор нъмаи брѣкаре ерменекъ азъ локспиле дин тиос, прѣкъм азъ лерекатън, сѣ нънъа менте нъи алтѣде.

4. Пентъа къ нъи ачѣ сѣ нъдине монастири прѣкъм азъ ерменекъ, азъ сѣ зичѣ нъ сѣ аръ дъинъ де китропи ерменекъ азъ нънъ азъ нънъ

*) Actele uniunei de in a. 1698 — pana la a. 1702 se cuprinda in Doc. Istoriee de la fac. 146—180. si in chronica lui George Sineai de Sineai.

с'аз д'аф'дошат де к'атр' гречи, де аз фост д'а-
даторици де ат'геа ори, д'исъ ши ачесте н'з с'жит
с'в'сграссе де с'жит и'р'идик'ция иерарх'ии Молдо-ро-
мъне, чи с'жит л'ссате с'жит и'риарх'ия и'т'рополит'з-
л'зи цер'ии д'и тог' д'ит'индереа иеропрак'ии канониче,
адекъ ши а р'анд'ир'ии де ег'змен'и, прекум ши
д'ивестиг'ра ег'змен'илор с'жит и'р'идик'ция Домн'зл'зи
цер'еи.

II. Назмаи к'ал'г'р'ии гречи д'и зр'мъ с'аз
д'ит'инс престе компетен'дия лор.

1. Пентр'з къ аз вс'ърпат'з дреп'т'риле канониче
але иерарх'ии локале.

2. С'аз ав'ът'ят къ фанга де ла дестина'ция
че аз ав'ът д'итр'з д'ичеп'т'з ачесте с'жите мо-
наст'ри.

3. Аз к'алкат д'испос'ииле л'ссате де фonda-
тор'ии лор, ф'к'нд ав'се д'ин в'инефачер'иле мените
пентр'з деара ачесте:

а) С'аз д'ит'инс престе компетен'дия лор, пентр'з
къ еи н'аз ав'ът маи т'м'лт дреп'т де к'ят с'з чеар'ь
дела иерарх'ия локаль а л'и се да ел'емос'ина че се
ва ф'и д'ик'вииндуат, аз де к'атр' ал'дии д'и зр'мъ,
еи д'исъ ле аз д'ис'жит ва проп'риет'ци але лор
парт'куларе, не маи д'ог'д'инд'з а маи ф'и фонд'ари
але клер'зл'зи ши але в'исер'ичеи молдо-ромъне.

б) Аз вс'ърпат д'н'з ачесте ши дреп'т'циле
канониче але иерарх'ии локале, пентре къ аз д'и-
чеп'т' а д'иор'ид'ии еи де а дреп'т'з ег'змен'и, ва
п'л'з ши преоди ши ал'ди ф'онд'ионари аи в'исер'ич'илор
д'итре аи лор гречи, д'идеп'рт'нд персональ клер-
р'зл'зи локал, ши неп'риинд'з пре ачеи че и'т'ропо-
лит'з'л'з цер'еи ар'вои с'з ор'анд'иаск'ь. И'з ачесте аз
ф'к'нд о с'х'ист' д'и в'исер'ик' ши д'и деар'ь, пентр'з
къ д'ипре канонеле апостол'иче ши синодале, ни-
чех д'ис'жит патриарх'ал'з из по'те л'г'зр'ии д'итро енарх'ие
че ар'е арх'иер'зл'з с'з. Ф'ъръ д'ино'иреа арх'иер'з-
л'зи, къ ат'г'та маи п'д'ин'з н'з по'ге с'з х'иротонезе
клер'ик'з, д'иако'н'з, преот'з, ег'змен'з, арх'имандр'ит'з,
арх'иер'з д'и енарх'ия стр'ем'ь, ф'ъръ назмаи арх'и-
резл' лок'зл'зи, д'и клер'ич'ии енарх'ии сале. Пентр'зл'з тог'
чел' че ар'вои с'з ф'ие н'стор'ия с'ф'олетеск'ь, т'реб'зе
с'з ф'ие ч'ар'т' ши апробат д'и ирив'ереа д'ис'тир'илор
сале де попор саз де к'инов'иял'з монаст'ри, д'и каре
пре а ф'и ег'змен'и. Тог' ф'онд'ионари'л'з еклезиаст'ив,
д'ипре канонеле в'исер'ич'ии ар'е а ста с'жит немилоу'и'а
аск'л'таре ши паив'иере а арх'иер'зл'зи саз. Ачесте
назмаи есте д'и дреп'тате ла аватер'иле л'зи с'аз
с'житве ши с'аз д'иок'зиаск'ь из чел' маи пред'ик,
ф'инд'з къ арх'иер'зл'з енарх'ии ар'е а да с'ом'а д'ина-
т'еа л'зи Д'имнезез ши д'ина'т'еа г'звор'изат' и а н-

в'ик'зл'зи нептр'з аватер'иле клер'ич'илор н'стор'ии
сале, еар'ь ни-че де к'атр' ал'г'л, прекум се ав'сеаз
из ег'змен'ии гречи, к'ари се ор'анд'еск' ч'ине и'т'ие де
ч'ине, де не в'иде, ши че ф'ел'из де оамен'и, ши апои
прег'инд а ста неат'р'иан'ц' ши нес'жит'ии иерар-
х'ии локале, ат'г'р'анд'есе из к'ириарх'ия ши иерарх'ия
лок'зр'илор де д'иос, к'анд'з в'исер'ика молдо-ромън'ь
ши иерарх'ия еи д'и ирив'ереа дреп'т'цилор'е д'ате де
к'атр'ь д'ис'жит д'ип'г'ра'ции в'исав'ино-ромън'и. есте
авточеф'ал'ь ши еман'ципат' де ат'г'р'иареа патриар-
х'ал'ь, д'ив'ът еа д'ни алече пре аи с'ви арх'иер'еи,
еар'ь н'з'ор'анд'есит'е патриарх'ал'ь. К'ам пог' дар'ь
ачеле монаст'ри саз ачеи арх'иер'еи с'греин'и е'з ор'анд-
зиаск'ь д'и енарх'ииле естора ег'змен'и? преоди? etc.

с) Д'ис'жит Д постр'з тареле арх'иер'ез Ис'с'з
Христ'ос'з зиче: тог'з чел' че из д'итр'з д'и став'лз
прин зина ч'еа каноник'ь а т'ърмеи, чи саре пре
а'зре, ачела ф'ъръ есте ши т'л'х'р'из. С'жити с'жит'ь
п'р'инд'ии ег'змен'и гречи, каре есте зина ач'еа ле-
д'ив'ит'ь прин каре аз д'итрат д'и монаст'риле енар-
х'иилор'з Молдо-ромъне ши аз ф'онт'иг' ат'г'теа?
Д'н'з каре принч'ин'з еванг'елик' саз каноник' ал' в'исе-
р'ич'ии саз ав'ът'ят дела дестина'ция че аз ав'ът
д'итр'з д'ичеп'т'з ачесте с'жит'е в'исер'ич'и каре есте:
д'ив'ед'ьт'ра еванг'елик'ь прин ом'илии х'рист'остом'иче
ла с'ер'ьр'иле д'имнезеш'ти пентр'з попор'злз Ро-
мън'з, че се ч'ере а ф'и д'и л'итва национ'ал'ь на
с'з се по'т' д'иц'елече к'зв'ьт'з л'зи Д'имнезез ши
глас'лз н'стор'изл'зи с'ф'олетеск'ь, кареле с'з по'т'ь
д'иаден'ьр зиче: С'з к'зпоск'ь пре але теле ши т'ь
к'зпоск'ь де але теле, с'з ле по'т'ь к'иета пре н'зме
ши еле с'з ас'к'л'те г'ра'излз л'зи; к'анд'з п'р'инд'ии
ег'змен'и гречи, д'н'з'че аз ар'зк'ат'з д'и монаст'риле
лор'з к'ириарх'иеа арх'иер'еилор'з локали, апои аз пре-
ф'к'нд ши в'исер'ич'иле молдо-ромъне д'и гречеш'ти
ши из н'зме ши из фанга, аз д'итрод'ес'з л'итва
елик'ь не д'иц'елеаск'ь попор'зл'зи, ф'онт'инд'з ши д'и-
тр'з ачесте д'и контра доктр'инеи апостол'иче, че зиче:
къ маи в'ине во'м ч'иг'и п'д'ине ши къ д'иц'елец'ере,
де к'ят т'м'л'те д'и л'итви стр'еине не д'иц'елеесе.

1. С'жити с'жит'ь д'ипре каре л'ейи полит'иче саз
дреп'т'зл'з д'ителор'з вен'инд д'и д'ара осн'итал'ор'ь,
д'ис'т'алинд'есе д'и монаст'риле Молдо-ромън'и,
ан'зал'нд'з ла т'м'л'ь т'естам'ентеле к'игорилор'з ав'
к'ал'кат'з ан'ез т'жителе л'ссате де ф'ондатор'ии
ачестор с'жит'е локал'зри, к'зре аз фост 1 д'инереа
д'и еле ши ф'орт'ар'еа клер'зл'зи молдо-ромън'з, 2
д'инереа де еко'ле пентр'з креш'т'ере ши д'ив'ед'ьт'ара
т'ипер'имеи патри'еи, 3 осн'ид'ир'и д'и каре с'з се д'ин'ь
ши с'з се ар'изго шесер'ии, в'ърт'ьии, неав'т'инч'ион'ии,

първоеле ми офанії патриіе. Къндз дін контра, пъриндіи Егъменіи гъечи, лъсъндз пре аї челоулате монастірі; (Голіа, Галата, Сьнгъ Сава, Четъцъзіа etc. дн каре аз фосг скѡле ми тинографіи) тъ воіс тьрціні ла Треіерархі: аколо пъриндіи гъечи, нъм есте кьпоскѣт ла тѡтъ лъшеа, аз стрікат академіа днѡінцатъ де ктігоръа еі, Дошнъла Васіліе. Лънъла, свьтрьгънд ми фондъа еі, аз стрікат тинографіа, аз днкіс зшеде герокоміеі, офанотрофіеі, аз нъссъ дн върса лор фондъа пентръ тьрїтареа тинерелор офане ест ми кънд ле с'аз черът актъа фондациеі date де ктігоръа, аз цїзрат днainтеа Divanълаі domнеск къ нъ'а нїтїз, нъ кьшоаштем пре омъла ачела; с'аз фькът пержърї, нъмаї ка съ нъ дндеплінеаскъ вінефачеріле дноржъндзїте де ктігоръа; ва чееа че ковършеште, с'аз гьсїт дн зрїшь ръпте ми фїлеле хрісовълаі ктігореск кареле се нъстра дн кодїка чеа веке дін сьнга мїтрополие.

3. Каре ашеземънте ктігорїче, саз каре канѡне еклесїастїче сартъ пъринділор Егъменіи гъечи, дъпъ че н'аз плїніг нїчі зна дін інсїтїцїїле фондаторїлоръ, съ днсъшеаскъ авереа ачестор монастірі ка пропрїетате а лоръ персоналъ, съ нъ днгъдсе а се сокотї ка фондърї але статълаі молдо-ромънъ, съ трагъ фьръ dare de сеамъ тѡте венїтърїле дн нзнга лор съ ле дръндезе пре ла аї лор гъечи, респїнгъндъ ми де ла посесїїле мешїлоръ пре молдо-ромъні, ми кз ассемене модъ, кътъндъ а фаче Молдавіа о колонїе гъечеаскъ ми ка зпелте контраре інтересълаі дерїї, онъші лецїзїрїлоръ ми ка атърнаці де аїре, реакціонарї, фортънд статъ дн статъ; нъррѣ гата а фї трьдъторї ми сьрїтторї, фїндъ кз нзгїндъ, дерїлор Ромъніеі; съ врьшнътреаскъ аверїле ачестор епортѣ фондърї але статълаі ка але лор партїкларе; ми съ ле свїзіе ла даторїї; съ ле шервеаскъ, съ ле днстрепїнезе вьнзъндъле ка пропрїетъці персонале, пе де алтъ парте съ негрїмаскъ нънъ ми сьнтеле вісерїчі ми едефіціїле ктігорїче ацїнсе дн дьрпънаре, съ префакъ монастіріле дн театре де счене скандалѡсе, месе де скїпъторї, кзївзрї де егерїї, органе ми мїзлѡче де револъції дн контра лецїзїтълаі гьверъа, ми каса де рьгъчїзне а лзі Dъмнезеъ, съ о префакъ дн пенїтеръ тьлахарїлор, ми дъпре роцїреа Аносголълаі, нъсторї нъмїндъсе,

съ фїе лъні днадевър днвзкъці дн nei de oi, ми ка пьмїндіи евангелїеі, стрейні дн ставълаъ дн каре аз сьрїт, ми нефїндъ оїле але лоръ, адезеорї аз вьзътъ пе лънъ къ віне, ми еї л'аз лъсат съ днтре съ репеаскъ ми съ ресїнеаскъ оїле, — ми дн локъ де наче кз каре днчене вісерїка літанїа сь, еї аз фькътъ съ се ковоаре дін черїв фокъла ми савїа пре пьтънътъла постър.

Астѡелїс де днкълакърї ми авзърї дін партеа Егъменїлоръ гъечи, аз невоїг пе гьвернълаъ патриеі ла анъла 1826, дн зрма егерїеі де ла 1821 съ іа дн прївіре ашеземїнтеле ктігорїлоръ, скопъла едїфікърїї ачесторъ монастірі ми менїреа фондърїлор, кз каре сьнт днзестрате, ми аз регълатъ:

1. Венїтърїле лоръ съ се днпосесъзіаскъ сьнтъ прївігїереа гьвернълаі, ми съ се стрїнгъ днпревнъ кз венїтълаъ чьлзілалт фондъ еклесїастїк алъ монастірїлоръ пьтънътене.

2. Съ се днпревзіаскъ парте ла дїнереа ми днвнъгъдїреа монастірїлор, парте спре дїнереа скѡлелоръ ми алтор ашеземїнте вінефькътѡре

3. Егъменїї съ се алагъ дін клерїчії пьтънътени, нъ стрейні, перѡбне кьпоскъте дн моралъла, карактерълаъ ми пьргареа лор, деспрекаре статълаъ съ фїе сїгъръ, мїачентїа съ се оржъндзїаскъ де кьтръ мїтрополїтълаъ дерїї, потрївїт канѡнелор вісерїче, ми а прерогатївеі че аре мїтрополїа ми енархіїле Молдо-ромъніеі. Ачесте се адевереск дін алътърата анафора а мїтрополїтълаі ми а епїскопїлор дерї дін анъла 1826, Март, дн 22., днсъ зпелтїрїле гъечїлор, карї одїнѡръ аз лъсат пе къпнъла Троїеі ка дар Мїнѡрвєї калъла дьратъ, ми дн каре віетъла преотъ Лаокон днфїнгъндъ секъреа са сакрїфікътѡре, зїсе: timeo danaos et dona ferentes, (temere de гъечи ми къндъ ддї воръ адъче дарърї) ми кз адевърат въ ачел дар днтродъс дн четатеа Троїї дн полтеа ачееа аз префькътѡ дн ченъшъ, кз дої азі дн зрма зїсеї анафорале, аз адъсв ферманълаъ днпалтеї Порці отомане, ми сар аз лъатъ монастіріле де сьнгъ ізрїдїкціа мїтрополїтълаі дерїї, скоцънд дін еле пе Егъменїї Молдо-ромъні. Де вьнъ самъ къ пре лънгъ алтеле вор фї цїзрївїт къ пе віїгорїз нъ воръ маї фї ачееа че аз фосгъ; днсъ naturam expellas furca, tamen usque redibit, (пре патъръ део веї респїнѣе кз фьрка, днѡїне еа се днтѡрче тѡтъ ла теана са.)

(Ърмеазъ докътментълаъ).